

18 Οκτωβρίου 2016

Η υιοθέτηση της θρησκευτικότητας ως διέξοδος σε δύσκολες καταστάσεις (Δημήτρης Τσιολακίδης)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bit.ly/2dYhlq1>]

Υπάρχει όμως και μια βαθύτερη προσέγγιση σε ό,τι αφορά το ψυχολογικό υπόστρωμα της πρωτόγονης θρησκευτικότητας η οποία ξεπερνά τόσο στις δομές όσο και στη διείσδυση, κατά πολύ την Φροϋδική ερμηνεία που φθάνει με τον ως έγγιστα εντοπισμό της, στα μύχια της ύπαρξης σε μια από τις πιο πρώιμες φάσεις της. Εδώ θα μπορούσε ενδεχομένως να υπάρχει χώρος και για ανάγνωση της αναζήτησης του μεταβατικού αντικειμένου του D.W. Winnicott[21] σε ό,τι αφορά την παράφορη λατρεία των εικόνων και την εξειδανίκευση του προσώπου του ποιμένα, όπου αποζητείται η δημιουργία ενός καθησυχαστικού δεσμού που να αναπληρώνει την έλλειψη της μητρικής φροντίδας, κάτι που δεν είχε κατορθωθεί

έση και η
εκπτώξεως

Για να

επιστρέψουμε στην αρχική επισήμανση, μία από τις αφετηρίες της πρωτόγονης θρησκευτικότητας εντοπίζεται στη λειτουργία «της προβολής της παιδικής φαντασιωσικής παντοδυναμίας σε ένα είδωλο ‘κατ’είκόνα και ομοίωση’ του ασυνείδητου ‘μεγαλειώδους εαυτού’[...] και του ‘παντοδύναμου αρχαϊκού αντικειμένου’... όπου, η έννοια ‘μεγαλειώδους εαυτός’ περιγράφει τον φυσιολογικό, πρώιμο, νηπιακό, επιδειξιμανή εαυτό, ο οποίος νιώθει ένα με το ‘σύμπαν’ που γνωρίζει, και [νιώθει] παντοδύναμο κέντρο όλης της ύπαρξης, ενώ το παντοδύναμο αρχαϊκό αντικείμενο παραπέμπει στην ενδοψυχική νηπιακή αναπαράσταση της μητρικής εικόνας, βιωμένης ανάλογα με τις προϋποθέσεις του

μεγαλειώδους εαυτού»[22]. Η άλλη αφετηρία της βρίσκεται σύμφωνα με την θεωρία της Melanie Klein στην ασυνείδητη ενοχή που το βρέφος βιώνει σε ηλικία τεσσάρων μηνών. Η αιτία της ενοχής αυτής σχετίζεται με το στάδιο της ψυχολογικής ανάπτυξης το οποίο διέρχεται το βρέφος κατά το οποίο βιώνει τη δοκιμασία των αντιφατικών συναισθημάτων που του προκαλούνται όταν ο μητρικός μαστός δεν είναι πρόσφορος, καθώς η επαφή με το μαστό ταυτίζεται με την παροχή τρυφερότητας, στοργής και ικανοποίησης του αισθήματος της πείνας. Ενώ στην πρώτη περίπτωση ευνοείται η άνθιση αγαπητικής και μιας πρωτόλειας ερωτικής διάθεσης, η στέρηση της ικανοποίησης συνεγείρει επιθετικές ψυχικές διεγέρσεις με ανάλογη διάθεση.

Έστι την εμπειρία της πείνας το κενό δηλαδή στη ροή της ικανοποίησης το υφίσταται το βρέφος ως απειλή για την επιβίωσή του και η αγχογόνος κατάσταση υποστασιοποιείται σε υπαρκτικό επίπεδο. Στην απόπειρά του να διαχειριστεί την συγκεκριμένη κρίση, το βρέφος επιστρατεύει έναν αρχέγονο αμυντικό μηχανισμό δηλωμένο ως «διχασμός του αντικειμένου», μέσω του οποίου το στήθος κατά αναλογία της ικανοποίησης όταν είναι πρόσφορο και της στέρησης όταν δεν είναι, εκλαμβάνεται ως καλό και κακό αντικείμενο αντίστοιχα. Κατά τη Melanie Klein η αιτία για το πρωτεύον ανθρώπινο άγχος βρίσκεται στην απάντηση του εγώ, δηλαδή του κέντρου της ατομικότητας στα επιθετικά συναισθήματα που ο συνεπαγόμενος κίνδυνος της στέρησης προκαλεί. Ο κυτταρικός φόβος είναι ότι η αποστροφή, ο αφανισμός και το κακό, θα προσβάλλουν βαθμιαία και θα καταστρέψουν όχι μόνο το προσφιλές «καλό» αντικείμενο, αλλά και τον ίδιο τον εαυτό. Ένας δεύτερος μηχανισμός που κινητοποιείται είναι αυτός της προβολής, με τον οποίο το βρέφος απαλλάσσεται από τα καταστρεπτικά του συναισθήματα καταλογίζοντάς τα στο «κακό» αντικείμενο.

Αυτή η μορφή εξαρτημένου αντανακλαστικού συναντάται και στις μετέπειτα φάσεις της ζωής του υποκειμένου όταν αυτό για να απαλλαγεί από τα συναισθήματα καταστροφής, τα προβάλλει σε άλλα πρόσωπα. Έτσι η ενοχοποίηση και η αποδοκιμασία των άλλων στο όνομα της θρησκευτικής διαμάχης και των ιδεολογικών αρχών παρέχει επαναλαμβανόμενη δικαίωση στην οποία η θεμιτή αποφόρτιση των επιθετικών ενστίκτων συνοδεύεται από την πιστοποίηση της ηθικής ακεραιότητας. Η τριβή με πάσης φύσεως ζωτικά προβλήματα της ζωής και η αδυναμία να αντιμετωπιστούν με την προσδοκόμενη από το άτομο επιτυχία, ή η δυσχερής διαχείρισή τους, όπως παραδείγματος χάριν η αδυναμία συμφιλίωσης με την ανατροπή που σημαίνεται στη ζωή από την εμφάνιση μιας σοβαρής ασθένειας, ή το γεγονός του θανάτου, έχουν σαν αποτέλεσμα να βάλλεται η ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας γεγονός που συνεπιφέρει το αφετηριακό άγχος που με τη σειρά του πυροδοτεί τα αρχέγονα καταστροφικά συναισθήματα και την ενοχή. Η υιοθέτηση λοιπόν της θρησκευτικότητας αποτελεί διέξοδο και μέσο διαφυγής από αυτού του

τύπου τις φορτισμένες συναισθηματικά καταστάσεις.

(συνεχίζεται)

[21] Πρβλ. DONALD T W. WINNICOT, ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, κεφ. Μεταβατικά αντικείμενα και μεταβατικά φαινόμενα, μτφρ. Κωστόπουλος Γιάννης, εκδ Καστανιώτη Αθήνα, Μάρτιος 2000.

[22] Βλ. Π. Αδαμάντιου Γ. Αυγουστίδη, ό.π., σελ. 47έξ.